

האם חזקת כיבוש מצריך יאוש?

- רש"י – רק לאחר יאוש
- תוספות/רשב"א אריטב"א – נראה שלא מצריכים יאוש לקנין חזקת כיבוש

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף לח עמוד א

יכול לא יקנו זה את זה? יכול לא יקנו זה את זה? האמרת: לא הם קונים זה מזה! ה"ק: ולא הם קונים זה מזה לגופו; יכול לא יקנו זה את זה למעשה ידיו? אמרת ק"ו: עובד כוכבים ישראל קונה, עובד כוכבים עובד כוכבים לא כ"ש. ואימא: הני מילי בכספא, אבל בחזקה לא! אמר רב פפא: עמון ומואב טהרו בסיחון. אשכחן עובד כוכבים עובד כוכבים, עובד כוכבים ישראל מנלן? דכתיב: וישב ממנו שבי. אמר רב שמן בר אבא א"ר יוחנן: עבד שברח מבית האסורים - יצא לחירות; ולא עוד, אלא שכופין את רבו וכותב לו גט שיחרורו. תנן, רשב"ג אומר: בין כך ובין כך ישתעבד; ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו - הלכה כמותו, חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה;

רש"י מסכת גיטין דף לח עמוד א

בחזקה - כגון שבאי שהחזיק בו וקנאו בחזקת יאוש כשהפקירו רבו כשנתייאש הימנו (ולא בכסף) חזקה שעבד כנעני נקנה בו היינו חזקה של עבדות הלבשו הנעילו הרחיצו לרבו כדתני' בהאשה נקנית (קדושין כב:). נהי דישראל קני ליה לעובד כוכבים בחזקה דאיתקיש עבדים לקרקעות אבל עובד כוכבים לא קני קרקע בחזקה כישראל אלא כל קניינו בכסף.

עמון ומואב טהרו בסיחון - אלמא עובד כוכבים קונה מחבירו קרקע בחזקה והאי עבד נמי כיון דאפקריה ישראל ביאוש קנה ליה עובד כוכבים בחזקה.

טהרו בסיחון - דכתיב (דברים ב) אל תצר את מואב וכן בבני עמון אל תצורם (שם/דברים ב') וכתיב (במדבר כא) כי חשבון עיר סיחון וגו' אלמא טהר מואב בסיחון ובני עמון אשכחן ביפתח (שופטים יא) שאמרו לו מלאכי בני עמון כי לקח ישראל את ארצי בעלותו ממצרים מארנון ועד היבוק ואשכחן כשכבשו את ארץ סיחון ויירש את ארצו מארנון עד יבוק וגו' אלמא מבני עמון כבשה והדור ישראל וכבשו מיניה וטהרה להם על ידו אלמא קנייה בחזקה. עובד כוכבים מישראל מנלן - כגון עבד זה דשייך במצות. וישב ממנו שבי - מדקרי ליה שבי דידיה ש"מ קנייה בחזקה.

תוספות מסכת גיטין דף לח עמוד א

אבל בחזקה לא - פי' בקונטרס חזקה של עבדות כגון הלבשו הנעילו והרחיצו לרבו כדתניא בפ"ק דקדושין (דף כב:). וקשה דאפילו ישראל מישראל לא קני עבד עברי אלא בכסף ושטר כדאמר בפ"ק דקדושין (דף יד:). כ"ש עובד כוכבים ועוד דאמר התם אשכחן עברי הנמכר לעובד כוכבים הואיל וכל קניינו של עובד כוכבים בכסף ופ"ת הואיל וכל קניינו של עובד כוכבים בע"ע אבל בעלמא קניינו של עובד כוכבים במשיכה לר' יוחנן דקיי"ל כוותיה לגבי ריש לקיש וכיון דאמר ר' יוחנן דבר תורה מעות קונות א"כ לעובד כוכבים במשיכה כדמוכח בפ"ב דבכורות (דף יג.) אלא צריך לפרש דהכא בחזקה של כבוש מלחמה איירי וכן פ"ח.

עמון ומואב טהרו בסיחון - וכי היכי דקנו ארצם בחזקה קנו נמי גופם בחזקה. דכתיב וישב ממנו שבי - וא"ת למה לי השתא הא דעמון ומואב טהרו בסיחון השתא עובד כוכבים ישראל קני עובד כוכבים לעובד כוכבים לא כל שכן וי"ל דמוישב ממנו שבי לא הוה ילפינן מיניה שום קנין אי לאו דאשכחן דטיהרו ולהכי מיייתי לעיל מדריש לקיש דמוישב ממנו שבי לחודיה לא הוה ידעינן ומיהו איצטריך לאתויי לאשמועינן דלא קנוי גופו.

חידושי הרשב"א מסכת גיטין דף לח עמוד א

ופירוש כספא וחזקה נראה דלאו כספא ממש וחזקה ממש אלא כל קנין שהוא מדעת קרי כספא כלומר כסף או דומה לו שהמקנה מקנה מדעת, אבל חזקה כלומר מה שזוכה בו בחוזק יד שמחזיק בו שלא מדעת וכגון שתפסו במלחמה מנין, ומייתי ליה מעמון ומואב שטהרו בסיחון במלחמה.

חידושי הריטב"א מסכת גיטין דף לח עמוד א

והא דאמרינן דעמון ומואב טהרו בסיחון. אף על גב דקרקע אינה נגזלת, חזקת מלחמה שאני וחזקה גמורה היא וישראל שלקחוהו מסיחון זכו ביה דסיחון קנאה קנין גמור בחזקה שהחזיק בה ע"י מלחמה.

שיעורי ר' דוד גיטין דף לח עמוד א

טו) בד"ן חזקה דהלבשו הנעילו, וקנין דכיבוש מלחמה רש"י בחזקה כגון שבאי שהחזיק בו וקנאו בחזקת יאוש כשהפקירו רבו כשנתייאש הימנו (ולא בכסף) חזקה שעבד כנעני נקנה בו וכו'.

והקשו בתוס' דהא עבד עברי אינו נקנה בחזקה כלל, (ועיין לעיל ס"ק הקודם מש"כ בזה).

ואמנם כל קושיית התוס' הוי רק לפי מה דגרסי ברש"י דהשבאי קנאו אחר יאוש בחזקה שהעבד נקנה בו.

אכן הרי הר"ן גרס ברש"י והביאו בהגהות הב"ח, "ולא בחזקה שהעבד נקנה בו", פי' דחזקה דהכא אינו חזקה דעלמא שעבד כנעני נקנה בו, וא"כ הרי גם ברש"י מפורש כתוס' דאינו נקנה בחזקה זו דעבדות [דהלבשו והנעילו וכו'], ורק דהכא מיירי בחזקה דשבאי, דבחזקה זו שפיר קונה.

אכן צ"ב אי לא הוי מדין קנין חזקה דעלמא, רק מדין חזקה דשבאי דהיינו כיבוש מלחמה, א"כ מ"ט כתב רש"י דאינו קונה אלא לאחר יאוש.

ונראה בזה דבאמת יש לעיין בהך חזקה דכיבוש מלחמה אי הוי זה סוג קנין חדש שחדשה תורה דכיבוש מלחמה מועיל מצד עצמו לקנות.

או דבאמת עיקר הקנין הוא מדין קנין חזקה דעלמא, ורק דנתחדש בזה עוד אופן של מעשה חזקה, דגם כיבוש מלחמה חשיב מעשה חזקה, ושוב קונה מדין קנין חזקה דעלמא. ונראה דהראשונים דסברי דכיבוש מלחמה מהני אף קודם יאוש, היינו משום דסברי דהוי קנין חדש בפנ"ע, ולכן מהני אף קודם יאוש.

אבל רש"י דכתב דמהני רק לאחר יאוש היינו משום דסובר דנתחדש דהוי זה נמי מעשה חזקה. וא"כ א"ש, דבאמת רש"י ג"כ סובר דחזקה דהלבישו והנעילו ודאי לא מהני הכא, ומשום דהא יסוד חזקה הוא דהלוקח עושה מעשה של הוראת בעלות בהדבר הנקנה, וא"כ דוקא בעבד כנעני שהוא קני לו לגמרי, שפיר הוי בזה הוראת בעלות, משא"כ בעבד עברי, או הכא בשבאי שקונה רק למעשה ידיו, ואין לו בו קנין עבדות, לא הוי בזה שום מעשה קנין לגביה, (ואדרבה זה מורה שאינו בעלים עליו, דהרי לכן חורין מותר להלביש חבירו, ועי' להלן ס"ק כ"ט). ורק דחזקה דהכא היינו חזקה דכיבוש מלחמה דזה הוי שפיר מעשה קנין מעליא, וכיון דעכ"פ לא הוי זה דין חדש בפנ"ע של כיבוש מלחמה, רק מדין מעשה חזקה דעלמא, לכן שפיר פירש"י דמהני רק לאחר יאוש. אכן צ"ע דהא חזקה זו דכיבוש מלחמה הוי רק בשעת הכיבוש דהא בפשוטו החזקה היא "מעשה" הכיבוש, וא"כ כיון דבשעת הכיבוש עדיין לא נתייאש, רק אח"כ, איך קונה אח"כ ע"י חזקה דקודם, הא כלתה קנינו. ועוד צ"ב מ"ט הוי זה חזקה כלל, דהא כל זמן שלא נתייאש דאכתי הוי של בעלים הראשונים, אין מעשה החזקה מורה על בעלות כלל, והוי כמו שאחד יעשה קנין חזקה בבית שבעליו עתיד להפקירו למחר, דודאי אינו כלום. ואפשר דבאמת הקנין חזקה דכיבוש מלחמה אינו רק בשעת מעשה הכיבוש, אלא כל זמן שהוא תחת בעלות השבאי הוי בזה מעשה קנין של השבאי, ושפיר קונה השבאי אח"כ ע"י החזקה דכיבוש, שאחר היאוש, וע"ע להלן (ס"ק כ').

והנה התוס' דהקשו על רש"י היינו משום דלמדו בכוונת רש"י דחזקה דהכא היינו חזקה דעבדות דהלבישו והנעילו וכו', ולכן הקשו דלא מהני חזקה זו הכא. ולכן פירשו, דחזקה דהכא מיירי בחזקה דכיבוש מלחמה. ויש לעיין בכוונתם אי סברי נמי כמו שכתבנו לפרש בכוונת רש"י דהוי רק מדין מעשה קנין של חזקה, ומהני מדין חזקה דעלמא, וממילא הוי רק אחר יאוש. או דהתוס' סברי דהוי זה דין חדש בפנ"ע דין של כיבוש מלחמה וממילא קונה אף בלא יאוש. [ואי נימא דסברי נמי [כמ"ש ברש"י] דהוי רק מעשה קנין של חזקה ומהני רק אחר יאוש, צ"ל כנ"ל דהחזקה לא הוי רק בשעת מעשה הכיבוש, אלא גם אח"כ, ולכן אף דנתייאש רק אח"כ, מהני הכיבוש דאח"כ לקנותו]. [אכן אכתי צ"ב בסברת הפנ"י שתירץ קושית התוס' על רש"י, דרש"י לשיטתו דהכא מיירי בעבד כנעני ולכן שפיר פי' דקונה בחזקה דהלבישו והנעילו. ולכאורה הא סו"ס כיון דקונה רק למע"י, הרי נתבאר דבמה שמלבישו ומנעילו אינו מורה על בעלות, דדוקא כשקונה בו קנין עבדות הרי זה מורה על עבדות, משא"כ כשקונה רק למע"י אינו מורה על בעלות למע"י, ואיך הוי בזה קנין חזקה. ואולי דוקא לגבי ישראל מה שמלבישו וכו' הוי בגדר עבדות עבד, ומורה רק על בעלות דעבדות, משא"כ לגבי עכו"ם הוי בגדר מעשה ידיו ושפיר הוי בזה חזקה, ודוחק].

לפי רש"י שכיבוש מצריך יאוש הלא זה יאוש שלא מדעת?

- קנין חזקה כיבוש ממשיך ואינו רק בזמן מעשה הכיבוש
- זוטו של ים

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף כא עמוד ב

יאוש שלא מדעת. אביי אמר: לא הוי יאוש, ורבא אמר: הוי יאוש. בדבר שיש בו סימן - כולי עלמא לא פליגי, דלא הוי יאוש. ואף על גב דשמעיה דמיאש לוסף - לא הוי יאוש, דכי אתא לידיה - באיסורא הוא דאתא לידיה. דלכי ידע דנפל מיניה לא מיאש, מימר אמר: סימנא אית לי בגויה, יהבנא סימנא, ושקילנא ליה. בזוטו של ים ובשלוליתו של נהר, אף על גב דאית ביה סימן - רחמנא שרייה, כדבעינן למימר לקמן. כי פליגי - בדבר שאין בו סימן. אביי אמר: לא הוי יאוש, דהא לא ידע דנפל מיניה. רבא אמר: הוי יאוש, דלכי ידע דנפל מיניה - מיאש. מימר אמר: סימנא לית לי בגויה, מהשתא הוא דמיאש.

רש"י מסכת בבא מציעא דף כא עמוד ב

רחמנא שרייה - ואפילו באת ליד המוצא לפני יאוש.

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף כב עמוד ב

תא שמע, דאמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל בן יהוצדק: מנין לאבידה ששטפה נהר שהיא מותרת - דכתיב וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה מי שאבודה הימנו ומצויה אצל כל אדם, יצאתה זו שאבודה ממנו, ואינה מצויה אצל כל אדם. ואיסורא דומיא דהיתירא, מה היתירא - בין דאית בה סימן ובין דלית בה סימן שרא, אף איסורא - בין דאית בה סימן ובין דלית בה סימן אסורה. תיובתא דרבא, תיובתא. והלכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"ם.

האם מלחמה נגדר כזוטו של ים?

- זה לא נאבד לכל אדם
- משנה ב"ק קיד. גייס מצריך יאוש בעלים
- אפשר שהגייס פה יותר דומה לשודדים
- או שזה גייס שיכולים להציל ממנו ע"י הדחק (ב"ק קטז: ורש"י שם)

- סתירה ברמב"ם בזוטו של ים (גזילה ואבידה ו,ב מול יא,י)
- אם יש סיכוי להציל אפי' ע"י הדחק לא נקרא זוטו של ים וצריך יאוש (מ"מ שם, ב"ק קטז: ורש"י

(שם)

- עיין בחריגים לזוטו של ים לקמן

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף קיד עמוד א

מתני'. נטלו מוכסין את חמורו ונתנו לו חמור אחר, נטלו לסטים את כסותו ונתנו לו כסות אחרת - הרי אלו שלו, מפני שהבעלים מתייאשין מהן. **המציל מן הנהר או מן הגייס או מן הלסטיין, אם נתיאשו הבעלים - הרי אלו שלו.** וכן נחיל של דבורים, אם נתיאשו - הרי אלו שלו.

רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק ו

הלכה א

קורות ואבנים ועצים וכיוצא בהן ששטפם הנהר **אם נתיאשו הבעלים מהן הרי אלו מותרין** והן של מצילן ואם אינו יודע אם נתיאשו או לא נתיאשו חייב להחזיר ואין צריך לומר אם היו הבעלים מרדפין אחריהן.

הלכה ב

לפיכך המציל מן הנהר ומזוטו של ים ומשלוליתו של נהר ומן הגייס ומן הדליקה ומן הארי ומן הדוב ומן הנמר ומן הברדלס, אם ידע בודאי שנתיאשו הבעלים הרי אלו שלו ואם לא ידע יחזיר. +/השגת הראב"ד/ לפיכך המציל מן הנהר וכו' אם ידע ודאי שנתיאשו וכו'. א"א אלו דברי תימה הם. +

רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק יא

הלכה י

המוצא אבידה בזוטו של ים ובשלוליתו של נהר שאינו פוסק אף על פי שיש בה סימן הרי זו של מוצאה שני +דברים כ"ב ג'+ אשר תאבד ממנו ומצאתה, מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם יצאת זו שאבודה ממנו ומכל אדם שזה ודאי נתיאש ממנה.

מגיד משנה הלכות גזלה ואבדה פרק ו הלכה א

[א] קורות ועצים וכו'. ברייתא פ' אלו מציאות (דף כ"ב) ולא חלק הרב בינה ובין ההיא דאמרינן מניין לאבדת נהר שמותרת וסובר דזוטו של ים ושלוליתו של נהר דוקא בשנתיאשו וכפשטא דברייתא דרשב"א, ומיהו עיקר הדין דאין יכולין להציל אף על פי שלא נתיאשו הרי הן של מוצאן וכי בעינן נתיאשו דוקא ביכולים להציל ע"י הדחק ואצ"ל ביכולים להציל בהדיא אבל בשאין יכולין להציל רק על צד הזרות והפלא ודאי אפילו לא נתיאשו לא. ואפשר שהרב סובר דבכל כי האי גוונא היינו נתיאשו וכ"כ למטה פ"א בזו דזוטו של ים שזה ודאי נתיאשו ממנה ודברי הר"א ז"ל בהשגות מן הטעם שכתבתי הם:

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף קטז עמוד ב

ת"ר: שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד גייס וטרפה, ועמד אחד מהן והציל - הציל לאמצע, ואם אמר אני אציל לעצמי - הציל לעצמו. היכי דמי? אי דיכול להציל, אפילו סיפא נמי לאמצע! ואי דלא יכול להציל, אפילו רישא נמי לעצמו! אמר רמי בר חמא: הכא בשותפין עסקינן, וכגון זה שותף חולק שלא לדעת חבירו, אמר - פליג, לא אמר - לא פליג. רבא אמר: הכא בפועלין עסקינן, וכרב, דאמר רב: פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום, וכמה דלא הדר ביה כברשותיה דבעל הבית דמי, וכי הדר ביה טעמא אחרינא הוא, דכתיב: כי לי בני ישראל עבדים, ולא עבדים לעבדים. רב אשי אמר: כשיכול להציל ע"י הדחק, גלי דעתיה - לעצמו, לא גלי דעתיה - לאמצע.

רש"י מסכת בבא קמא דף קטז עמוד ב

רב אשי אומר - לעולם באיניש דעלמא וכגון דיכולין להציל ע"י הדחק. אמר לעצמי - ושמעו בעלים ושתקו ולא מסרו עצמן אסח דעתייהו וגלו דאייאוש ולא בעו ממסר נפשייהו ומיהו היכא דיכולין להציל להדיא אפילו שמעו ושתקו לא קני דמסתמא לא אייאוש.

חריגים לזוטו של ים?

- ספרים לפי תוד"ה המכיר ב"ק קיד: ורמ"א חושן משפט רלו,ח
- כאשר יש תקוה לחזרה ע"פ הנתונים אין יאוש
- ספרים שרק מוכרים לישראל
- אם הצבא יחזיר את המקום אחרי הכיבוש?
- אפי' בספרים עדיין יש מקרים שיש יאוש של זוטו של ים
- שו"ת חלקת יעקב חושן משפט סימן כא - וא"כ בני"ד לדאבון גדול בעוה"ר כאשר שמענו שהבעלים הלכו שודד לגולה בעירום וחוסר כל, השם ירחם, ולית דין ולית דין רק משפט מעוקל לגבי האומללים הללו ויודעים אנו מה נעשו בספרים בשארי ארצות הדמים שנשרפו לעין כל ובבזיון גדול, ובאופן זה ודאי הבעלים מייאשו
- שו"ת מנחת יצחק חלק ח סימן סט - ובודאי בנדון דידן הוי כן המציאות כי בעת שהובילו אחב"י למקומות ההריגה בעוה"ר הי"ד, והשאירו כל מה שלהם בביתם, כבר נתיאשו אף קודם ששללו את הונם ושלחו ידיהם בביזה בעוה"ר.
- שו"ת עטרת פז חלק ראשון כרך ג - חושן משפט סימן ד

- פיצוץ של בתים
- האם אזרחי עזה עדיין מקווים שיחזרו לבתיהם למרות הכיבוש (מקווים שהבית שלהם יהיה מהבתים שלא נפצץ)

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף קיד עמוד ב

מתני'. המכיר כליו וספריו ביד אחר, ויצא לו שם גניבה בעיר - ישבע לו לוקח כמה נתן ויטול, ואם לאו - לאו כל המנו, שאני אומר: מכרן לאחר ולקחן זה הימנו.

רש"י מסכת בבא קמא דף קיד עמוד ב

נשבע לוקח כמה נתן ויטול - ויחזיר לו כליו ולפני יאוש קמיירי.

תוספות מסכת בבא קמא דף קיד עמוד ב

המכיר כליו וספריו ביד אחר כו' - לפני יאוש איירי כדפירש הקונטרס דאי לאחר יאוש דאיכא יאוש ושינוי רשות לא היה מתחייב להחזיר ונראה דבספרים הוי לעולם לפני יאוש שאין רגילות להתייאש מספרים ולא מיבעיא מגנבים עובדי כוכבים דלא מייאש אפי' מכלים כיון דדייני בגיותא כדאמר לעיל אלא אפי' בגנב ישראל אין רגילות להתייאש מספרים דסוף יבאו ליד ישראל דאין גנבים מוכרין אותן רק לישראל ולסוף חוזרין לבעלים ובכלים נמי מיירי לפני יאוש ואפילו לרבנן נמי דאמרי סתם גניבה יאוש בעלים הוא מיירי כגון שהבעלים רודפין אחריו וידוע שלא נתייאשו מהן מעולם מ"מ נוטל מה שנתן מפני תקנת השוק כדאמר בגמרא וא"ת בלא תקנה יטול מה שנתן דמצי אמר להציל נתכוונתי ולהשיב אבידה וי"ל דמיירי שהיה יכול לתבוע מבני אדם שלנו בתוך ביתו אפילו לא היה זה קונה אותם ועי"ל דלא שייך למימר הכי כלל שהרי הלוקח טוען שקנה מאדם אחר נאמן ולא מאותם שלנו בתוך ביתו כדקתני סיפא שאני אומר מכרן לאחר ולקחן זה ממנו והא דלא קאמר שאני אומר שהוא מכרן לו משום שאין הלוקח טוען שזה מכרן ומה שמקש' אמאי נאמן לומר לקוחין הן בידי והלא ספרים עשוין להשאיל ולהשכיר מפורש בסוף המקבל (ב"מ דף קטז. ושם).

שולחן ערוך חושן משפט הלכות אונאה ומקח טעות סימן רלו

סעיף ח

בא עובד כוכבים בעקיפין על ישראל ולקח שדה, {ז} ולא היה מסור בידו להרגו, ומכרו לישראל או נתנו, צריך להחזירו לבעלים אפילו שהתה בידו כמה שנים, {יח} {יב} וא"צ להחזירו בחנם ד {ז} {ט} אלא {א} ח) שמין כמה היה רוצה ליתן לעובד כוכבים כדי שיחזירו לו וכך יתן לישראל. יג) ואם הוציא עליו הלוקח כדי להוציאה מיד העובד כוכבים עד כדי דמי הבית, צריכים הבעלים ליתן לו אם רוצים ליטלו מידו, יד) {כ} ואין צריכין ליתן לו יותר ממה שהוציא עליו, כגון שאם היה העובד כוכבים אוהבו ונתנו לו בזול, {כא} אין הבעלים צריכים ליתן לו אלא כמו שנתן לעובד כוכבים, אף על פי שהוא לא היה יכול להוציא בכך מיד העובד כוכבים, ואפי' שהעובד כוכבים נתנו לו בחנם, צריך להחזיר לבעלים גם כן בחנם. ואם בעודו בידו בנה אותו, הוי כיווד לתוך של חבירו שלא ברשות ובנאו, טו) שיכול לומר לו: {כב} טול עציך ואבניך. הגה: טז) דוקא בקרקע, דלא מייאש מיניה. ה אבל מטלטלי, דמייאש מיניה, ט) ו [ח] [ז] אין צריך להחזיר לבעלים, יח) >ב) מלבד ספרים דאין מייאש מיניהו, דידעינן דאין מוכרין רק לישראל (מרדכי פרק הכונס והגהות מרדכי דב"מ).

שו"ת חלקת יעקב חושן משפט סימן כא

לענין אי מותר לקנות ספרים מארץ הדמים בסלאוואקיי

נשאלתי בשנות המלחמה העולמית בארץ הדמים ארץ סלאוואקיי שמלכות הרשעה בשם שדדו חמסו וגזלו את כל היהודים והובלו שודד לגולה למרחקים, ויש תחת ידם כעת הרבה אלפים ספרים וכתבי הקודש והם רוצים למכרם אם מותר ליקח אותם.

א) מופלג אחד רצה לאסור ליקח אותן מהא דמבואר ברמ"א סי' רל"ו סע' ח' דבספרים לא שייך יאוש כיון דאין מוכרין אותן רק לישראל - אבל לא דק כלל, חדא דשם מיירי רק לענין דצריך להחזיר לו הספרים משום דלא מייאש מהם, אבל הדמים שנתן הלוקח צריך בעל הספרים להחזיר לו כמו במקרקע דודאי לא מייאשו וכל השקלא וטריא רק אם צריך להחזיר לו הדמים ואנן פסקינן שם כשיטת התוס' ורא"ש ב"ק נ"ח א' ודלא כרש"י, וכל זמן שלא נתן לו הדמים חזרה ודאי דמותר ללוקח להשתמש בשדה, כשאומר להציל נתכוונתי יעו"ש היטב. ועוד לענין ספרים מבואר להדי' בהג' הרא"ש שם דיש תקנה ליקח אותן בכדי דמיהן ומביא מהאי דהשולח אין לוקחין ספרים יתר מכדי דמיהן הא בכדי דמיהן מחויבין ליקח אותן כי היכי דלא לבוזיניהו באנפיהו כמבואר בהשולח שם, משמע להדי' דקורין בהם דמקשה שם ש"מ ס"ת הנמצא ביד עכו"ם קורין דילמא למיגנז, הרי להדי' בכדי דמיהן דקורין בהם אם לוקחין מהם ועי' ברש"י שם, ועי' בקצות סי' שנו"ס ק' ג' בארוכה שפסק דבספרים יש תקנה לקנות אותן משום בזיון ואפי' קנה אותן לעצמו ולא נתכוין להשיב אבדה עי"ש. א

ב) ועוד נראה בני"ד אפשר דאין צריך אף להחזיר הספרים לבעלים ואף כשרוצים הבעלים ליתן לו חזרה המעות ודינם כשאר מטלטלין דשייכי בהו יאוש, דבאמת כדברי הרמ"א הנ"ל מבואר גם בתוס' ב"ק קי"ד ב' ד"ה המכיר וז"ל בספרים אין רגילות להתייאש דסוף יבאו לידי ישראל דאין גנבים מוכרים רק לישראל ולסוף חוזרין לבעלים וכו' עי"ש וכן ברמ"א בקצרה לענין אבידה בס' רנ"ט ס"ג דבספרים לא מייאש מיניהו אף ברובא עכו"ם, וא"כ בני"ד לדאבון גדול בעוה"ר כאשר שמענו שהבעלים הלכו שודד לגולה בעירום וחוסר כל, השם ירחם, ולית דין ולית דיין רק משפט מעוקל לגבי האומללים הללו ויודעים אנו מה נעשו בספרים בשארי ארצות הדמים שנשרפו לעין כל ובבזיון

גדול, ובאופן זה ודאי הבעלים מייאשו, ודמי ממש לשטף נהר חמורו ואין יכול להציל דמבואר בב"ק קט"ו ב' דיכול לומר מהפקירא זכינא ובקט"ז שם שיירא שהיתה הולכת בדרך הציל לעצמו דבדברים שהולכין לאבוד דינים כהפקר, וכן מבואר בתוספות כתובות ק"ח א' סוד"ה חנן, ובר"ן לשבת ק"כ ד"ה חשבון וז"ל הרי הוא מופקר לכל כמו מציל מזוטו של ים, וגמ' מפורשת בב"מ כ"ב דין דמציל מזוטו של ים, ונפסק בשו"ע רנ"ט ס"ז, רק ברמ"א שם דלפנים משורת הדין יש להחזיר, וני"ד דומה ממש לזה.

אכן כמדומה שרבי פולין בשעתם הוציאו כרוז או חרם שלא לקנות ספרים מארץ הדמים בשעתו, וצריכים להתיישב אי חל זה גם כעת, אבל עפ"י דין ודאי אין שום פקפוק.

שו"ת מנחת יצחק חלק ח סימן ט

ב וע"ד מה שהאריך כת"ה בתשובה שני' ששלח העתקתו, **בענין הכת"י מג"א שנמצא אחרי המלחמה הנוראה, והמוצא את הכת"י אינו רוצה להחזירה ליורשים, בטענה דהוי כאבידה ששטפה נהר והוי דידי, וכת"ה האריך בדברי מהרי"ק (שורש ג'), וגם מה שהערותי בעניותי בספרי מנח"י (ח"ד סי' ל"ב), ובדברי הש"ס וראשונים בסוגיות המסתעפים, והמה לעצמן דברים נכונים בנויים על יסודות וסברות עמוקות, אבל תימא מה שלא העמיק כת"ה והרחיב הענין בנוגע לסוגיות הש"ס והפוסקים בענין אבידה ששטפה נהר, אחרי שכת"ה בעצמו בספרו מנחת אשר (סי' קמ"ה), כתב דבנ"ד ל"ש לחלק בין לסטים ישראל או לסטים עכו"ם, דבליסטים עכו"ם, כיון דעפ"י דינים מחזירין אף בראיות רעועות ובאומד הדעת בלא עדים, ליכא יאוש בעלים, דשאני חורבן העולם שראינו בעינינו בעוה"ר דנתיאשו אפילו מהחיים ר"ל ומכ"ש מהונם עכת"ד, וכה"ג איתא בתשו' נבי"ת באריכות דלאו כללא היא לחלק בין לסטים ישראל ובין לסטים עכו"ם, דבזמנינו יש יוצאים מהכלל הנ"ל, ועי' בתשו' אמרי יושר (ח"ב סי' נ"ט).**

ובזה יש עוד נקודות חשובות בזה אשר יש לדון בנד"ד.

א' דמה שהיי בזמנינו בעוה"ר גרע מלסטים מזוין (שבסי' שס"ח), ולכה"פ דומה לשיירא שהיתה הולכת במדבר ועמד עלי' גייס וטרפה המבואר בש"ע (חו"מ סי' קפ"א), ואף דבמתני' (ב"ק קי"ד) כלל לסטים וגייס ביחד, מ"מ כתב בנתיבות המשפט שם (סי' קפ"א סק"א) לחלק ביניהם, **דבגזלן ל"מ יאוש רק עם שינוי הרשות אפילו בגזלן עכו"ם, אבל גייס הוי כמציל מן הנהר שהיא אבודה מכל אדם וכהפקר גמור קנה ביאוש לבד עיי"ש, ובספר משפט שלו' שם, הביא מיש"ש (פ"ו דב"ק סי' מ"ב) שחילק ג"כ בין גייס ללסטים עיי"ש, ועל חת"ס (סי' קנ"ה באמצע התשובה) מש"כ להגאון הרעק"א בזה, דהוי מטעם הפקר ולא יאוש, כעין דברי נה"מ עכ"ד, ועי' בפתחי תשובה (סק"ב) שם מזה.**

ב' דבשו"ת בשמים ראש (סי' רי"ט) שהביא בספר משפט שלו' שם, הובא שם תשו' ר"פ ז"ל דברייטא לא אמרה אלא וטרפה, אבל כל כמה דלא טרפה, אלא שבתחילתו עמד כנגדו ולא הניחו לשלול ל"ה שלו, ויש מפרשים וטרפה היינו שהטריף השיירה ובלבלה ועדיין לא לקח מאומה ואינו נ"ל עכ"ד, וגם במרדכי (ב"ק) שם ויש"ש מוכח כן, אבל בטור וקיצור פסקי הרא"ש גרס בתוספתא לטרפה, ומשמע דס"ל דאפילו עדיין לא בא ליד גייס ועמד והחזירם לאחור נמי הציל לעצמו, ועי' בשו"ת חת"ס האריך קצת בזה ולא הביא תשו' בש"ר הנ"ל עכת"ד המשפ"ש, ועי' פת"ש (סק"א) שם מזה, והוי לפי"ז ספיקא דדינא ואין מוציאין מהמוחקק.

ג' נראה דלמעשה תלוי במציאות העיניים, דהנה הנתה"מ (בסי' שס"א סק"ב), חזר שם על משנתו ליישב מה דאמרינן בגייס דהציל לעצמו, הרי בלקח בע"כ ל"ה שינוי רשות, וכן קשה בהא דמציל מיד לסטים ישראל (בסי' שס"ח) שם, דיש לחלק בין אם נתיאש אחר שבא ליד גזלן, דמיקרי יאוש דגזילה ולא קנה, ושוב אסור לכל אחד לזכות בו, ומטעם שכבר נתחייב הגזלן בהשבה, אבל אם ראה אנס בא כנגדו והמטלטלין מונחין עדיין לפניו ונתיאש, דהוי כמו יאוש דאבידה, ואף הגזלן דודאי נעשה עליו גזלן דהא מחמתו בא היאוש כיון שבא לגזלו, מ"מ כיון שכבר קודם שבא ליד הגזלן נעשה אבידה, ל"ה יותר מגזלן דאבידה, דאין עליו שום חיוב השבה, כמ"ש הרמב"ן (בפ' א"מ) הובא (בסי' רנ"ט), ומש"ה כל דמציל פטור להחזיר, וחיוב תשלומין של הגזלן אינו רק מטעם גרמי עכת"ד, ודברי הרמב"ן הובא בדברי כת"ה בביאור היטב.

ובודאי בנדון דידן הוי כן המציאות כי בעת שהובילו אחב"י למקומות ההריגה בעוה"ר הי"ד, והשאירו כל מה שלהם בביתם, כבר נתיאשו אף קודם ששללו את הונם ושלחו ידיהם בביזה בעוה"ר.

והנה ראיתי בתשו' אמרי יושר שם שנשאל אחרי מלחמה העולמית הראשונה שאז הי' רק מלחמה רגילה בין המדינות ולא כגזירת היטלער ימ"ש, אך היו בין אנשי חיל הרוסים רשעים ששללו שלל ואף ספרים, וקנו מהם, כי רצו לחתכם לחתיכות דקות ולעשות מהם נייר, ונסתפק השואל אם הוי כמציל מזוטו של ים דהוי אבוד מכל אדם, ומשורת הדין הוי של הקונים, ע"ז כתב הגאון האמרי יושר שם, דלא מצינו אבוד מכל אדם רק במציל מזוטו של ים, דכבר הוי אבוד, אבל כמו בנד"ד שהחיל רצו לחתכם כיון שעדיין לא עשו, ל"ד לזוטו של ים, ודן רק אף דל"ה כזוטו של ים, מ"מ אפשר לדון דהוי יאוש, דכאשר חמסו הרוסים הספרים יאשו הבעלים עיי"ש, אמנם נדון דידן גרע הרבה יותר דלא הוי פחות מגייס הנ"ל, דהוי כאבוד מכל אדם כמו בנפל לים, וגם נראה דבנד"ד אין לחלק בין ספרים לשאר חפצים, דדן שם בת' אמרי יושר, וכן ראיתי בת' משמיע שלו' שבעת גזירת הבאלשעוויקען ברוסלנד /הבולשביקים ברוסיה/ סגרו כמה בתי כנסיות, שדימה שם למציל מן הגייס הנ"ל, ורק דן מטעם הגירסא בברייתא וטרפה, ולא נטרפה, וגם לחלק בין ספרים לשאר חפצים, והנה בדבר הגירסא בברייתא כתבנו לעיל, ונראה דגם בנוגע לספרים, נראה דל"ש מש"כ במרדכי והובא ברמ"א (חו"מ סי' רל"א סעי' ח') דבספרים לא מיחשו, דידיעין דאין מוכרין רק לישראל עיי"ש, דבעינינו דנתיאשו אפילו מהחיים כש"כ מהספרים ר"ל.

אמנם אף במציל מזוטו של ים וכו', כתב הרמ"א /חו"מ/ (בסי' רל"ט סעי' ז') דטוב וישר להחזיר, ובש"ך הביא מהמרדכי בשם ראבי' וכ"מ בראב"ן דכייפין להחזיר אם הוא עשיר עיי"ש, ובודאי צריך להחזיר לו מה שנתן בעדו, ועי' פת"ש שם (סק"ג) בשם הבית אפרים, ושם פת"ש (סי' רס"ד סק"ז) בשם עטרת צבי, וציין לזה בפת"ש (סי' קפ"א) שם, ואם הי' איזה טירחא להמציל, צריך ליתן לו גם שכר טירחתו, אבל צ"ע אם שייך בזה גם דין ירושה להחזיר להיורשים, כיון דל"ה רק מדה טובה, וגם אם על המאורעות כמו בעניינינו תקנו ובספק תקנה מעמידין על הדין ועי' בתשו' תשב"ץ (ח"ב סי' קנ"ו וקנ"ז) מה שיש ללמוד משם לנד"ד עיי"שה, ובתשו' מב"ב (סי' תתר"ט) כל הנ"ל כתבתי לא למעשה רק להעיר לעיין. והנני בזה ידידו דושת"ה כל הימים וחותרם בכל חותמי ברכות יצחק יעקב ווייס.

שו"ת עטרת פז חלק ראשון כרך ג - חושן משפט סימן ד

ובענין גזילת ספרים ע"ע ברמ"א בשו"ע חו"מ (סי' רלו ס"ח) שהגיה על דברי מרן (שם) שכתב, עכו"ם שבא בעקיפין על ישראל ולקח ממנו שדה ומכרו לישראל אחר, דצריך להחזירו לבעלים, ושמן כמה היה רוצה ליתן עליה העכו"ם כדי שיחזירו לו וכך יתן לישראל וכו', והוסיף הרמ"א, ודוקא בקרקע דלא מייאשי מיניה אבל מטלטלי דמייאשי מיניה א"צ להחזיר לבעלים. **מלבד ספרים דאין מייאשי מיניהו דידעין דאין מוכרין רק לישראל.** ע"ש. והרי דהרמ"א ס"ל לחלק בין ספרים למטלטלין. וכן מתבאר כיו"ב גם בדבריו בשו"ע חו"מ (סי' רנט ס"ג). ע"ש. ומרן ז"ל סתם דבריו אם יש חילוק בין מטלטלין לספרים. וצ"ע. **וראה בשו"ת חלקת יעקב ברייש (ח"א סי' קלו) שעמר לדון שם בענין הספרים שנשארו בארצות אירופה אחר השואה, שבעליהם הוגלו ורובם נהרגו במחנות ההשמדה רח"ל, שדינם כזוטו של ים, דבודאי נתיאשו הבעלים מהם, ולכן הלוקח זכה בהם, ואין חיוב להחזיר אותם כי אם לפני משורת הדין.** ורק סיים שם, דאכן כמדומה שרבי פולין בשעתם הוציאו כרוז או חרם שלא לקנות ספרים מארץ הדמים, וצריכים להתיישב אם חל זה גם כעת, אבל על פי דין ודאי אין בזה שום פקפוק. ע"ש. **וראה בשו"ת אמרי יוסר (ח"ב סי' נט) שג"כ דן התם בכיו"ב בענין ספרים ששללו החיילים הרוסים במלחמה, והיו מעותדים לאיבוד, והעלה שם בסוף דבריו דיש לומר דהוי כמציל מזוטו של ים דהרי הוא מתיאש ממנו, ומש"כ הפוסקים דבספרים אינו מתיאש היינו דוקא בסתם גויים שכוונתם לממון, דאמרינן שמסתמא ימכרו לישראל, אבל באנשי חיל אלה שעושים להכעיס ואינם מחפשים אחר קונים, סתמא הוי יאוש אף בספרים, ועיקר הדבר תלוי בהתנהגות אנשי החיל. ע"ש. [ועי' בשו"ת מנחת יצחק חלק ח' (סימן סט אות ב) שעמד לדון שם אודות אדם שמצא אחר מלחמת העולם השנייה כתב יד של המגן אברהם ואינו רוצה להחזיר ליורשים בטענה דהוי כאבידה ששטפה נהר, ונתיאשו ממנו וכו', והביא שם המנח"י את דברי האמרי יוסר הנ"ל וכתב ע"ז, דאם האמרי יוסר כתב דבריו הנ"ל דשפיר הוי ביה יאוש בעלים על אף שעובדא דידיה היה אחרי מלחמה העולמית הראשונה שאז היה רק מלחמה רגילה בין המדינות, ורק היו בין אנשי החיל הרוסים רשעים ששללו שלל ואף ספרים, וקנו מהם, כי רצו לחתכם לחתיכות דקות ולעשות מהם נייר, ובכ"ז נסתפק השואל אם הוי כמציל מזוטו של ים דהוי אבוד מכל אדם וכו', הרי בנידון דידיה בגרמנים ימש"ו גרע הרבה יותר, כיון דגזירת היטלער ימש"ו היתה חורבן העולם ובודאי הוי כאבוד מכל אדם ויאוש גמור וכו' שהרי אפילו מהחיים התיאשו האנשים ר"ל ומכ"ש מהונם וכו', ולכן סיים שם דעל אף שגם בשו"ת משמיע שלום ראיתי עמד לדון בענין הגזירות שהיו בעת בעת גזירת הבאלשעוויקען ברוסלנד [הבולשביקים ברוסיה] שסגרו כמה בתי כנסיות וכו', והצילו אנשים חפצים וספרים וכו', וכתב לחלק בזה בין ספרים לשאר חפצים דבספרים ליכא יאוש, מ"מ נראה דבענין מלחמת העולם השנייה אין לחלק בזה דנראה שגם בנוגע לספרים הוה יאוש, ולא שייך מש"כ במרדכי והובא ברמ"א (חו"מ סי' רלא ס"ח) דבספרים לא מייאשו, דידעין דאין מוכרין רק לישראל עיי"ש, דבענייני דנתיאשו אפילו מהחיים ר"ל וכש"כ מהספרים. עכ"ד. יעו"ש]. וכן מצאתי שכתב כיו"ב גם בשו"ת יד אליהו (סימן סט ד"ה עי"ל) גבי שודדים שבאו לבתי היהודים והשחיתו הכל, דבכה"ג י"ל שאפילו ספרים חשיבי דהוי אחר יאוש, דהא ידוע שהשחיתו הכל בדרך השחתה, וליכא לטעמא דאמרינן דאין מוכרין אלא לישראל ולא מייאש. ע"ש. [ובס' פתחי חושן דיני אבידה (פרק ג הערה ח) ציין גם על ס' שער אשר (סי' רנט הגה"ט אות לג) שהביא בשם כמה פוסקים לחלק כיו"ב, דגבי ספרים הדבר תלוי באנשי החיל, דאם כוונתם להכעיס ולהשחית ולא מחפשים אחר קונים סתמא הוי יאוש גם בספרים. יעו"ש]. ובאמת זכו לכוון בסברא זו לדברי הרשב"ש הנ"ל בתשובה (סו"ס מז), שכתב שם לבאר דאע"ג דחזינן להריא"ף שכתב דבספרים חייב להחזירם לבעליהם הראשון, משום דאינם מתיאשים מהם שיודעים דהעכו"ם ימכרם לישראל, דלא נאמרו דברים אלה אלא בגזל ספרים, אבל בולשת שנכנסה לעיר שדרכם לשרוף ולנתוץ ולהרוס, מסתמא מייאשי שמא ישרפו הספרים ויקרעום כאשר ראו אבותינו בעוונותינו. עכ"ל. ע"ש. הא חזינן דרבינו הרשב"ש קדם וכתב סברא זו לחלק בין סתם גזלנים לאנשי חיל ומלחמה. וע"ע בזה בס' פתחי החושן דיני אבידה (פ"ג הערה ח), ובספר שערים המצויינים בהלכה ח"ד (סי' קפז אות ב) ובקונטרס אחרון (שם). ע"ש. **ובענין ספרים אשר נגזלו ונשדדו מבתי כנסיות, איכא קולא טפי כמתבאר מדברי תשובת הרמב"ם שהביא השטמ"ק בחי' לבב"מ (כד ע"ב), ותשובה זאת מקורה בשו"ת פאר הדור להרמב"ם (סי' קלא), דהיות והוה הקדש ע"י שבאו הפריצים חילולה וכו'. יעו"ש. וראה גם בשו"ת הרשב"ש הנ"ל (סו"ס מז) שג"כ מבואר בדבריו דמוקים לקולא כיו"ב דבגוונא דלא הוו הספרים של יחידי אלא בעליהם הקדישום לביה"כ"נ וגזלום העכו"ם ומכרם, די"ל שהלוקח זוכה בהם, כיון דכל מקום שהם נמצאים עדיין חשיבי כברשות ההקדש וכו'. ע"ש. וע"ע בשו"ת הרשב"ץ ח"ד (בשו"ת חוט המשולש הטור הראשון סי' ז) - אשר הוא תשובות להר"ר שלמה דוראן דהוה נכדו של הרשב"ץ, כמבואר בתשובה שם שקוראו "אדוני זקני", ועי' גם במש"כ בזה בס"ד לעיל (בתשובה כאן) בענין נכדו ר"א אבן טוואה - מש"כ. ע"ש. ואין להאריך בזה יותר].****

מתי נעשה כזוטו של ים?

- אם וודאי מפצצים הבית – מתי נעשה זוטו של ים? ברייתא ב"ק קטז:
- טור – בזמן שהחליטו לפצץ (לטורפה)
- שו"ע – רק אחרי הפיצוץ (וטורפה)

- אמרי יושר – דלא מצינו אבוד מכל אדם רק במציל מזוטו של ים, דכבר הוי אבוד, אבל כמו בנד"ד שהחיל רצו לחתכם כיון שעדיין לא עשו, ל"ד לזוטו של ים, ודן רק אף דל"ה כזוטו של ים, מ"מ אפשר לדון דהוי יאוש, דכאשר חמסו הרוסים הספרים יאשו הבעלים עיי"ש (מובא בשו"ת מנחת יצחק)

טור חושן משפט הלכות שותפים סימן קפא

א שירא המהלכת במדבר ועמד עליהם גייס לטרפה ועמד אחד מהם והציל אם היו הם יכולים להציל אפילו אמר לעצמי אני מציל כל מה שהציל הוא לאמצע פירוש ויקח כל אחד את שלו לא היו יכולים להציל כל מה שהציל הוא לעצמו אפילו לא אמר לעצמי אני מציל ואם יכולים להציל ע"י הדחק בזה יש חילוק אמר לעצמי אני מציל הוא לעצמו לא אמר הוא לאמצע:

שולחן ערוך חושן משפט הלכות שותפים סימן קפא

סעיף א

א שירא שהיתה הולכת במדבר, ועמד עליה <א> גייס וטרפה, אם אינם יכולים להציל מידם, ועמד אחד מהם והציל, [א] א [א] <ב> הציל לעצמו. ואם יכולים הם להציל, וקדם אחד מהם והציל, אף על פי שאמר: לעצמי אני מציל, [ב] הציל לאמצע ויטול כל אחד מהם שלו. היו יכולים להציל על ידי הדחק, כל המציל מציל לאמצע, ב אלא אם כן אמר: לעצמי אני מציל, שאם אמר כן הרי זה מציל לעצמו, שכיון ששמעו הוא אומר: לעצמי אני מציל, היה להם לדחוק עצמם ולהציל, וכיון שישבו ולא הצילו הרי נתיאשו מן הכל.

פתחי תשובה חושן משפט סימן קפא

סעיף א' (א) גייס וטרפה - עיין בתשובת חתם סופר חלק חו"מ סי' ק' שכתב דכן היא הגירסא בכל הספרים בש"ס ב"ק קט"ז ע"ב בברייתא שניה איתא וטרפה, ומבואר דבעינן דוקא שכבר טרפו ושוב אח"כ הציל מידם אחר הטריפה, אז הוה זוכה מן ההפקר, אבל מה שלא נטרף ולא הגיע לידם עדיין אינו מיואש ולא הציל לעצמו. אמנם בטור [סעיף א'] וכן בקיצור פסקי הרא"ש [ב"ק פ"י סי' כ"ד] שחיבר הטור גרס בברייתא לטורפה, משמע דס"ל אפילו לא הגיע עדיין לידם ועמד אחד והחזירם לאחור, וכיוחנן בן יונתן אריה סוף יבמות, נמי הציל לעצמו, אבל אם הציל ע"י בריחה גם הטור מודה שלא הציל לעצמו, דמזה החלק שהבריח לא נתיאש להנותרים. ומכל מקום נ"ל, נהי שלא הציל לעצמו מההפקר, מ"מ אם הוא שותף חולק שלא מדעתם גם בברח והציל, דלזה לא צריך יאוש אלא פחד סכנה וזמן בהול, כן גלענ"ד, ולא פירשו הפוסקים כל צרכם בענין זה, עכ"ד. ועיין לקמן סק"ד:

אם הממשלה נגדר כמלך?

- רמב"ם מלכים ד, ט-י

רמב"ם הלכות מלכים פרק ד

הלכה ט

כל הרוגי המלך ממונן למלך, וכל הממלכות שכובש הרי אוצרות המלכים למלך, ושאר הבזה שבוזזין בוזזין ונותנין לפניו והוא נוטל מחצה בראש, ומחצית הבזה חולקין אותה כל אנשי הצבא ביחד עם העם היושבין על הכלים במחנה לשמרם חולקין בשוה, שנאמר כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוק. הלכה י

כל הארץ שכובש הרי היא שלו ונותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי מה שירצה, ומניח לעצמו כפי מה שירצה, ובכל אלו הדברים דינו דין, ובכל יהיו מעשיו לשם שמים, ותהיה מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת, ולמלאות העולם צדק, ולשבור זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה', שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמות, שנאמר ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו.

דינא דמלכותא דינא

- חוק הצבאי שלא לקחת שום דבר משלל המלחמה
- סכומים גדולים של כסף שנמצאו נראה שהממשלה יכול לקחת אותם ויכול להשתמש בהם
- תשלום על הנזק שנגרם ע"י האויב
- לשלם על הערכת המלחמה

ובבזה לא שלחו ידם

- מראה שהמלחמה היא מלחמה מוצדקת ומורלי ולא כדי לשדוד את האויב (איסור מקיף)
- רמב"ם מלכים ד, י: ... יהיו מעשיו לשם שמים, ותהיה מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת, ולמלאות העולם צדק, ולשבור זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה'...
- בוודאי לא לקחת וידיאו על לקיחת שלל עזה (אפי' אם זה מותר כמו בפיקוח נפש או ע"פ החוק)

אסתר פרק ט

(טו) וַיִּקְהָלוּ הַיְהוּדִים אֲשֶׁר-בְּשׁוּשָׁן גַּם בַּיּוֹם אֲרַבְּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אֲדָר וַיְהִרְגוּ בְּשׁוּשָׁן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ וּבְבִזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת-יָדָם:
(טז) וַיִּשְׁאַר הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּמִדְיָנוֹת הַמֶּלֶךְ נִקְהְלוּ וְעָמְדוּ עַל-נַפְשָׁם וְנוֹחַ מֵאִיְבֵיהֶם וְהָרַג בְּשָׂאֵיהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁבַעִים אֶלְף וּבְבִזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת-יָדָם: